

บทคัดย่อ

หวายเป็นพืชท้องถิ่นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นผลิตผลจากป่าที่มีคุณค่ารองไปจากไม้ซุง มีการนำหวายไปใช้ประโยชน์กันอย่างกว้างขวางทั้งในระดับครัวเรือนและระดับอุตสาหกรรม ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบหวาย เนื่องจากการตัดฟันมาใช้ประโยชน์อย่างไม่มี การควบคุมและขาดการบริหารจัดการที่ดี ประกอบกับพื้นที่ป่าถูกทำลาย ทำให้ปริมาณหวายในธรรมชาติลดลงอย่างรวดเร็ว และหวายหลายชนิดเกือบสูญหายไปจากพื้นที่ ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูการปลูกและสร้างมูลค่าเพิ่มจากหวายและตาวได้ดำเนินการต่อเนื่องในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 5 แห่ง โดยมีกิจกรรมประกอบด้วย (1) การสำรวจและรวบรวมความหลากหลายของชนิดหวายที่มีอยู่ในชุมชนและจากแหล่งอื่นๆ (2) การศึกษาวิธีการปลูกและการจัดการที่เหมาะสมสำหรับหวายตัดหน่อและหวายใช้เส้น (3) การศึกษาและพัฒนาวิธีการแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่มหวายและตาวร่วมกับชุมชน และ (4) การฟื้นฟูการปลูกหวายและตาวในพื้นที่เกษตรและป่าธรรมชาติ มีผลการดำเนินงานดังนี้ (1) จัดทำแปลงรวบรวมชนิดหวายจากแหล่งต่างๆ จำนวน 9 ชนิด ได้แก่ หวายหนามขาว หวายผาด หวายไล่ไก่ หวายหนามรอบ หวายหอม หวายหลวง หวายหนามเกี่ยว หวายหมี และหวายดง พื้นที่ประมาณ 1 ไร่ (2) วิธีการปลูกและการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการปลูกหวายตัดหน่อและหวายใช้เส้น พบว่าหวายที่ตัดหน่อเป็นหลัก นิยมปลูกในพื้นที่โล่งแจ้ง และไม่ต้องมีต้นไม้อิงอาศัย ระยะปลูกที่ให้ผลตอบแทนสูงที่สุดคือ 0.75x1.5 เมตร แต่ต้องมีการตัดแต่งใบและยอดหวายอยู่เสมอ และต้องตัดหวายลำแรกสุดของกอออก เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแตกหน่อ และขยายกอให้มีขนาดใหญ่ได้เร็วขึ้น ส่วนหวายที่เน้นการใช้เส้น ส่วนมากต้องการร่มเงาและต้องมีต้นไม้อิงอาศัย เนื่องจากหากปล่อยให้ทอดเลื้อยไปกับพื้นดิน จะทำให้เจริญเติบโตช้าและจัดการยาก อายุที่สามารถตัดลำไปใช้ประโยชน์ได้ดีคือ 7-10 ปี ขึ้นไป (3) รูปแบบของผลิตภัณฑ์หวายที่มีจำหน่ายตามท้องตลาด จำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน ผลิตภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้ และ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งอื่นๆ โดยชนิดหวายที่นิยมนำมาทำเป็นโครงสร้าง มี 5 ชนิด ได้แก่ หวายข้อดำ หวายน้ำผึ้ง หวายโป่ง หวายขี้เสี้ยน และหวายกำพวน ส่วนหวายที่นิยมนำมาจักสานหรือตกแต่ง มี 7 ชนิด ได้แก่ หวายตะค้าทอง หวายตะค้าน้ำ หวายขี้ผึ้งหรือหวายกาหนูน หวายหอม หวายชำ หวายขี้เหว และหวายดง สำหรับแนวทางการแปรรูปหวายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในพื้นที่โครงการขยายผลฯ แม่จริม ได้แก่ หวายแช่น้ำเกลือบรรจุขวดและหวายพร้อมปรุง ส่วนพื้นที่โครงการขยายผลฯ ถ้ำเวียงแก้ว ได้แก่ ตาวในน้ำเชื่อมบรรจุขวด (4) สนับสนุนการปลูกฟื้นฟูหวายและตาวในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 3 แห่ง และพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน 10 แห่ง แบ่งเป็นหวายจำนวน 11,600 ต้น และตาว 3,000 ต้น

คำสำคัญ หวาย ตาว การฟื้นฟูการปลูกและสร้างมูลค่าเพิ่ม

Keywords Rattan, Sugar Palm, Restoration Planting and Value-Enhancing